

บทที่ 7

การจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว และการคัดเลือกพื้นที่เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา

จากเนื้อหาที่บทที่ 6 ที่ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทพื้นที่สีเขียวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาออกเป็น 10 ประเภทตามลักษณะการใช้ประโยชน์ จากนั้นจึงประเมินสถานภาพของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และลุ่มน้ำปัตตานี โดยใช้เกณฑ์จากหลากหลายด้าน ได้แก่ 1) ทรัพยากรที่เป็นพื้นที่สีเขียวประเภทต่างๆ 2) ทรัพยากรน้ำ 3) ทรัพยากรดิน และ 4) ทรัพยากรมนุษย์และผังเมือง จากนั้นจึงสรุปออกเป็นพื้นที่ระดับสมดุทธรรมาชาติ (Natural Stage) ระดับระวังภัย/เตือนภัย (Warning stage) ระดับเสี่ยงภัย (Risky stage) ระดับวิกฤต (Critical stage) ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างผลการวิเคราะห์สภาพลุ่มน้ำกับประเภทของพื้นที่สีเขียวเพื่อนำไปสู่การจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวออกเป็น 4 ประเภท คือ พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา และใช้ประกอบในการคัดเลือกชุมชนต้นแบบเพื่อทำแผนจัดการทรัพยากรระดับชุมชนต่อไป

7.1 การจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

7.1.1 กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์กลางการบริหารของพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง มีพื้นที่ตัวเมือง ชุมชน ที่พักอาศัย โครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกับพื้นที่ชุมชนต่างๆ และพื้นที่ชุมชนชายแดนที่มีการพัฒนาด้านการค้าและการบริการ หลายแห่งนอกจากนี้ยังมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตร พื้นที่ชนบทมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และไม้ผลผสม นอกจากนี้พื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่บริเวณรอบทะเลสาบสงขลาเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศเฉพาะด้านสมควรอนุรักษ์ไว้เป็นพื้นที่เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและการท่องเที่ยว หากมีการใช้ประโยชน์ต้องมีการศึกษารายละเอียดและมีข้อกำหนดในการนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัดสงขลาที่เป็นภูเขาสูงชันควรสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้ เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และรักษาระบบนิเวศของจังหวัด พื้นที่จังหวัดพัทลุงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการเกษตร เช่น การทำนา และการปลูกพืชผัก ไม้ผลผสม

จากการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูล 2 ส่วนมาประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่ การจำแนกประเภทพื้นที่สีเขียว และการจำแนกสถานภาพลุ่มน้ำจากนั้นจึงนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาซ้อนทับและกำหนดพื้นที่ออกเป็น 4 ประเภท คือ พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา การจำแนกพื้นที่

ดังกล่าวมีแนวคิดหลักคือ การเก็บรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำที่เสื่อมสภาพในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้คงอยู่เพื่อส่งผลต่อการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

1) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area)** คือ พื้นที่ที่ควรเก็บรักษาไว้เป็นแหล่งธรรมชาติ เป็นต้นทุนของพืชพันธุ์และสัตว์น้ำรวมทั้งสัตว์ป่า เป็นแหล่งธรรมชาติศึกษา ในบริเวณนี้ควรควบคุมไม่ให้มีการพัฒนาตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งควบคุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะและการทำลายพืชพันธุ์ สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและสิ่งแวดล้อมในเขตเมือง และพื้นที่ชุ่มน้ำรอบทะเลสาบสงขลา มีขนาดพื้นที่ 719,875 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.56 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่ครอบคลุมเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ และเป็นพื้นที่สูงชันที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นได้ ควรควบคุมไม่ให้มีการตั้งถิ่นฐานเพราะเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ ผลการวิเคราะห์พื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้บริเวณเทือกเขาบรรทัดในอำเภอป่าพะยอม ศรีบรรพต ศรีนครินทร์ กงหรา ป่าบอน ตะโหมด ในจังหวัดพัทลุง อำเภอรัตนภูมิ หาดใหญ่ คลองหอยโข่ง และสะเดาจังหวัดสงขลา

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ให้ชัดเจนและเร่งฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรม
- จัดสรรที่ดินทำกินของประชาชนและเร่งดำเนินการพิสูจน์สิทธิในที่ดินที่มีซ้อนทับแนวเขตของชุมชน
- ใช้มาตรการทางผังเมืองหรือพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร กำหนดเขตควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณรอยต่อระหว่างย่านชุมชนกับพื้นที่ป่าไม้ เพื่อควบคุมการตั้งถิ่นฐานและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่อาจมีแนวโน้มรุกเข้าเขตป่าไม้

2) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation area)** คือ พื้นที่ที่ให้มีการใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพของประชาชน แต่ควรควบคุมประเภทของกิจกรรมการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพของประชาชนบางประเภท เพื่อให้สามารถรักษาสีเขียวและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน พื้นที่สีเขียวประเภทนี้ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อป่าเศรษฐกิจ พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์เกษตรกรรม พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ทะเลสาบ (ทะเลหลวง ทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลา) มีขนาดพื้นที่ 2,495,787 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 58.94 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่จัดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ทำนาข้าว พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผลยืนต้นที่เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่มีสภาพใกล้เคียงสภาพป่าธรรมชาติ เป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้แต่ควรเป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างมลภาวะกับสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่ ผลการวิเคราะห์พื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ พื้นที่ราบและพื้นที่ราบเชิงเขาฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของประชาชนในเขตชนบทเป็นส่วนใหญ่ เสนอให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ตามศักยภาพของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า และรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การตั้งถิ่นฐาน การทำเกษตรกรรมไม่ควรพัฒนารุกล้ำเขตพื้นที่ป่าไม้ ป่าพรุ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำ (พื้นที่สีเขียวเพื่อการสรวง) และไม่ควรตั้งถิ่นฐานรุกราลำน้ำในคลองสาขา เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันภาครัฐควรจัดทำผังเมืองรวมให้ครอบคลุมพื้นที่เขตชนบทและเมืองเพื่อควบคุมและส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอย่างเป็นระเบียบ

3) พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area) คือ พื้นที่ที่ในอดีตมีการใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ แต่ปัจจุบันกำลังได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของเมืองจนทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีแนวโน้มพัฒนากลายเป็นพื้นที่เมือง ขาดการควบคุมทางด้าน ผังเมือง ซึ่งในอนาคตคาดว่าจะส่งผลต่อการจัดการน้ำทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมทิ้งร้าง พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่สีเขียวอื่นๆ มีขนาดพื้นที่ 1,204,120 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 22.68 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการฟื้นฟูให้กลับมาเป็นพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์ มีการควบคุมการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมบางประเภท เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อมลพิษทางน้ำและอากาศ โรงงานกำจัดของเสียตามแนวชายฝั่งทะเลสาบ ท่าเรือประมง และท่าเรือท่องเที่ยวที่มีขนาดใหญ่ อาคารขนาดใหญ่พิเศษ และอาคารสูงตามกฎหมายควบคุมอาคาร ตามแนวชายฝั่งทะเลสาบ การทำเหมืองแร่ในทะเลสาบสงขลาและชายฝั่ง

มาตรการและข้อเสนอแนะ

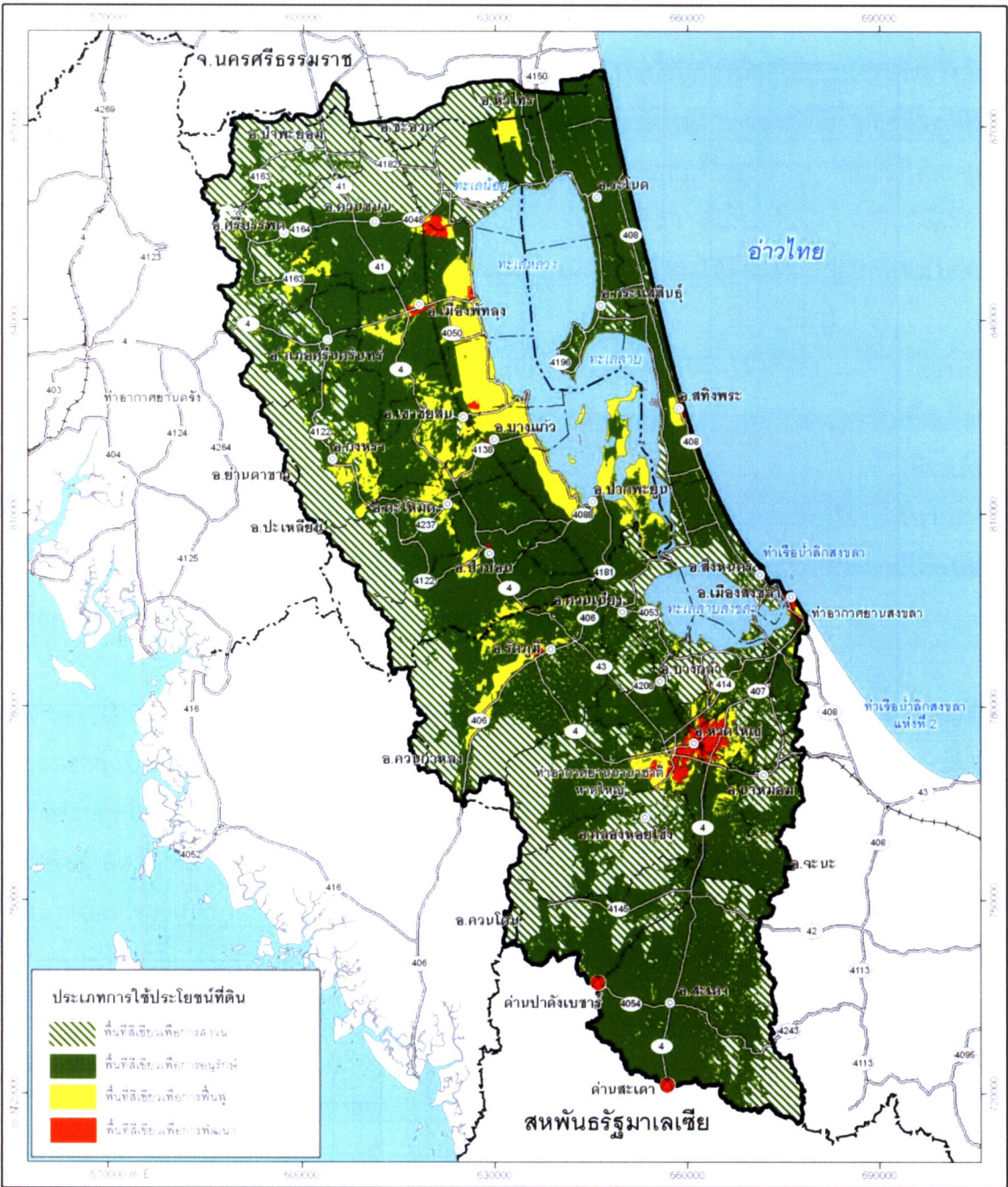
- เสนอให้จัดทำแผนฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวโดยบูรณาการข้อมูลกับชุมชนพร้อมทั้งนำแผนงานและโครงการจากแผนแม่บทพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ได้จัดทำไว้แล้วมาดำเนินการอย่างเร่งด่วน
- พื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลาที่ใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่นาข้าวทิ้งร้างเสนอให้ปรับปรุงให้กลับมาใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมดั้งเดิม โดยเสนอให้แก้ไขปัญหาน้ำท่วมในเขตเกษตรกรรมที่สร้างความเสียหายให้กับเกษตรกร
- พื้นที่พรวนเครื่อง ทะเลน้อย ป่าชายเลนและพื้นที่ชุ่มน้ำรอบทะเลสาบสงขลาเสนอให้จัดทำแผนจัดการฟื้นฟูโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อใช้เป็นแหล่งต้นทุนในการประกอบอาชีพและรักษาความสมดุลของระบบนิเวศต่อไป
- พื้นที่รอบทะเลสาบสงขลาบริเวณที่ใช้เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐาน เสนอให้มีมาตรการผังเมืองควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างไม่ให้ก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ และหนาแน่นเกินควร โดยข้อกำหนดผังเมืองรวมในอนาคตควรควบคุมระดับความเข้มข้นของสิ่งปลูกสร้างด้วยค่าอัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อแปลงที่ดิน (Floor Area Ratio) การกำหนดพื้นที่ว่างภายในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้าง (Open Space) รวมถึงพิจารณาให้มีพื้นที่รับน้ำ (แก้มลิง) ในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้างอย่างเหมาะสม

นอกจากนั้นควรควบคุมอาคารบางประเภทที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ เช่น ท่าเรือ ประมง โรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเคมีภัณฑ์ เป็นต้น

4) พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา (Development area) คือ พื้นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หรือ ชุมชนเมือง สามารถประกอบกิจกรรมในเชิงพาณิชย์ และอุตสาหกรรมบางประเภทได้ แต่ต้องมีการ ควบคุมไม่ให้เกิดมลภาวะและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชน และ ไม่เกิดผลเสียต่อพื้นที่สีเขียวเพื่อการสรวงและพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ที่อยู่ในอาณาเขตต่อเนื่อง พื้นที่ สีเขียวประเภทนี้ ได้แก่ พื้นที่ได้รับการพัฒนาแล้ว (พื้นที่สิ่งปลูกสร้างจากการตั้งถิ่นฐาน และเขตชุมชน เมือง) มีขนาดพื้นที่ 255,942 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.82 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่สีเขียวประเภทนี้ส่วนใหญ่ถูก พัฒนาเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาควรเน้นการพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อพักผ่อนและเป็น ปอดสำหรับเมือง เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชากรภายในเมือง

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- เสนอให้พัฒนาโครงข่ายสีเขียว (Green Corridor) โดยการพัฒนาพื้นที่สีเขียวริม ถนนสายหลักและสายรอง รวมถึงพื้นที่ตลอดแนวคลองสายต่างๆ ภายในเมือง เพื่อสร้าง สภาพแวดล้อมที่น่าอยู่อาศัยและลดปรากฏการณ์เกาะความร้อนภายในเมือง (Urban Heat Island)
 - บริเวณเมืองที่มีอาณาเขตติดต่อชายฝั่งทะเล หรือทะเลสาบสงขลาเสนอให้มีพื้นที่ กันชน(Buffer Area) ตามธรรมชาติ โดยอาจเป็นป่าโกงกาง หรือแนวต้นไม้ชายหาด เพื่อป้องกันการ กัดเซาะชายฝั่ง และใช้เป็นแหล่งอนุบาลพันธุ์ปลา
 - พัฒนาสวนสาธารณะในละแวกบ้านให้เป็นแหล่งนันทนาการของชุมชน
 - บริเวณที่มีปัญหาอุทกภัยเสนอให้จัดทำพื้นที่แก้มลิงและพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ เพื่อใช้เป็นแหล่งนันทนาการของเมืองต่อไป
 - ด้านผังเมืองเสนอให้ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความเข้มงวดบริเวณพื้นที่ ริมคลอง และพื้นที่แนวเขตนํ้าท่วมเพื่อควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างกีดขวางทางน้ำซึ่งส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการระบายน้ำ นอกจากนั้นควรควบคุมระดับการปลูกสร้างอาคารด้วยค่าอัตราส่วนพื้นที่ อาคารต่อแปลงที่ดิน (Floor Area Ratio) การกำหนดพื้นที่ว่างภายในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้าง (Open Space) รวมถึงพิจารณาให้มีพื้นที่รับน้ำ (แก้มลิง) ในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้างอย่างเหมาะสม
- รายละเอียดของข้อมูลแสดงในแผนที่ 7.1-1 และตารางที่ 7.1-1

ที่มา : ดัดแปลงจากฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน, 2550
คณะผู้ศึกษา, 2553

ตารางที่ 7.1-1 ประเภทของพื้นที่สีเขียวและศักยภาพในการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ลำดับที่	พื้นที่สีเขียว	กลยุทธ์ (ศักยภาพ) ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว								ผลรวมทั้งหมด		เปอร์เซ็นต์
		พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน		พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์		พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู		พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา				
		ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	ไร่	ตร.กม.	ไร่	
1	พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์	1,012.88	633,052	-	-	-	-	-	-	1,012.88	633,052	11.92
2	พื้นที่สีเขียวเพื่อปศุสัตว์	-	-	2.43	1,520	-	-	-	-	2.43	1,520	0.03
3	พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์เกษตรกรรม	-	-	3,918.96	2,449,351	-	-	-	-	3,918.96	2,449,351	46.13
4	พื้นที่แหล่งน้ำ	-	-	-	-	-	-	60.60	37,877	60.60	37,877	0.71
5	พื้นที่สีเขียวเพื่อชนบทและการเกษตรเชิงนิเวศในเมือง	12.25	7,653	-	-	-	-	-	-	12.25	7,653	0.14
6	พื้นที่เกษตรกรรม	-	-	-	-	1,459.43	912,141	-	-	1,459.43	912,141	17.18
7	พื้นที่ชุ่มน้ำ	126.67	79,170	71.86	44,915	160.38	100,236	-	-	358.91	224,322	4.23
8	พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	-	-	-	-	94.55	59,095	-	-	94.55	59,095	1.11
9	พื้นที่อื่น ๆ	-	-	-	-	212.24	132,648	42.83	26,766	255.07	159,419	3.00
10	พื้นที่พัฒนาแล้ว	-	-	-	-	-	-	306.08	191,299	306.08	191,299	3.60
11	พื้นที่ทะเลสาบ (ทะเลหลวง ทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลา)	ไม่ได้มีการจำแนก		1,013.48	633,426					1,013.48	633,426	11.93
รวม		1,151.80	719,875	5,006.74	2,495,787	1,926.59	1,204,120	409.51	255,942	8,494.64	5,309,150	100.00
ร้อยละของพื้นที่ (%)		13.56		58.94		22.68		4.82				

หมายเหตุ: พื้นที่อื่นๆ ไม่ส่วนที่เป็น พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนามาก เป็นตัวเลขปรับแก้จากฐานข้อมูล GIS

7.1.2 ลุ่มน้ำปัตตานี

จากผลการประเมินสถานภาพลุ่มน้ำปัตตานี พบว่า ลุ่มน้ำปัตตานีอยู่ในสถานภาพระงับภัย อันเนื่องมาจากสาเหตุพื้นที่ป่าไม้ลดลง ภาวะน้ำท่วมขัง ภาวะภัยแล้ง การชะล้างพังทลายของดิน ภาวะดินถล่ม และการขยายตัวของเมืองในพื้นที่ลุ่ม เป็นต้น สำหรับการฟื้นฟูสถานภาพลุ่มน้ำให้สมดุล นั้นแนวทางหนึ่งที่ยิมนำมาใช้ คือ การวางแผนการใช้ที่ดินและวางแผนการจัดการพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม การพัฒนาเมือง ให้มีการใช้ที่ดินในสัดส่วนที่เหมาะสม และตรงตามศักยภาพ

จากการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวในการศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูล 2 ส่วนมา ประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่ การจำแนกสถานภาพลุ่มน้ำ และการจำแนกประเภทพื้นที่สีเขียว จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาซ้อนทับและกำหนดพื้นที่ออกเป็น 4 ประเภท คือ พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา การจำแนกพื้นที่ดังกล่าวมีแนวคิดหลักคือ การเก็บรักษา ฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวภายในลุ่มน้ำปัตตานีให้คงอยู่ เพื่อส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน มีรายละเอียดดังนี้

1) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area)** คือ พื้นที่ที่ควรเก็บรักษาไว้เป็นแหล่ง ธรรมชาติ เป็นต้นทุนของพืชพันธุ์และสัตว์น้ำรวมทั้งสัตว์ป่า เป็นแหล่งธรรมชาติศึกษา ในบริเวณนี้ ควรควบคุมไม่ให้มีการพัฒนาตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งควบคุมกิจกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะและการทำลาย พืชพันธุ์ สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและ สิ่งแวดล้อมในเขตเมือง และพื้นที่ป่าชายเลน มีขนาดพื้นที่ 1,114,469.18 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.79 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่ครอบคลุมเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขต ห้ามล่าสัตว์ และเป็นพื้นที่สูงชันที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นได้ ควรควบคุมไม่ ให้มีการตั้งถิ่นฐานเพราะเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของพื้นที่

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ให้ชัดเจนและเร่งฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรม
- การจัดสรรที่ดินทำกินของประชาชนและเร่งดำเนินการพิสูจน์สิทธิ์ในที่ดินที่มี ซ้อนทับแนวเขตของชุมชน
- ใช้มาตรการทางผังเมืองหรือพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร กำหนดเขตควบคุม อาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณรอยต่อระหว่างย่านชุมชนกับพื้นที่ป่าไม้ เพื่อควบคุมการตั้งถิ่นฐานและ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่อาจมีแนวโน้มรุกราล้ำเขตป่าไม้

2) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation area)** คือ พื้นที่ที่ให้มีการใช้ประโยชน์ เพื่อการอยู่อาศัย และการประกอบอาชีพของประชาชน แต่ควรควบคุมประเภทของกิจกรรมการอยู่ อาศัย และการประกอบอาชีพของประชาชน เพื่อให้สามารถรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อมและมีการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อป่าเศรษฐกิจ พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์เกษตรกรรม พื้นที่ลุ่ม มีขนาดพื้นที่ 246,020.14 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.77 ของพื้นที่ทั้งหมด สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมที่ควรอนุรักษ์ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดินดีเหมาะสมทางการเกษตร และมีระบบชลประทานที่สมบูรณ์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณพื้นที่ราบและพื้นที่ราบเชิงเขา

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของประชาชนในเขตชนบทเป็นส่วนใหญ่ เสนอให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ตามศักยภาพของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า และรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การตั้งถิ่นฐาน การทำเกษตรกรรมไม่ควรพัฒนารุกล้ำเขตพื้นที่ป่าไม้ ป่าพรุ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำ (พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน) และไม่ควรตั้งถิ่นฐานรุกราลำน้ำในคลองสาขา เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันภาครัฐควรจัดทำผังเมืองรวมให้ครอบคลุมพื้นที่เขตชนบทและเมืองเพื่อควบคุมและส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

3) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)** คือ พื้นที่ที่ในอดีตมีการใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้ แต่ปัจจุบันกำลังได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของเมืองจนทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีแนวโน้มพัฒนากลายเป็นพื้นที่เมือง ขาดการควบคุมทางด้านผังเมือง ซึ่งในอนาคตคาดว่าจะส่งผลต่อการจัดการน้ำทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่สีเขียวอื่นๆ มีขนาดพื้นที่ 830,386.62 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 36.35 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการฟื้นฟูให้มีการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ถูกหลักอนุรักษ์ดินและน้ำ หรือ กลับมาเป็นพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์ รวมถึงมีการควบคุมการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมบางประเภท เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อมลพิษทางน้ำและอากาศ

มาตรการและข้อเสนอแนะ

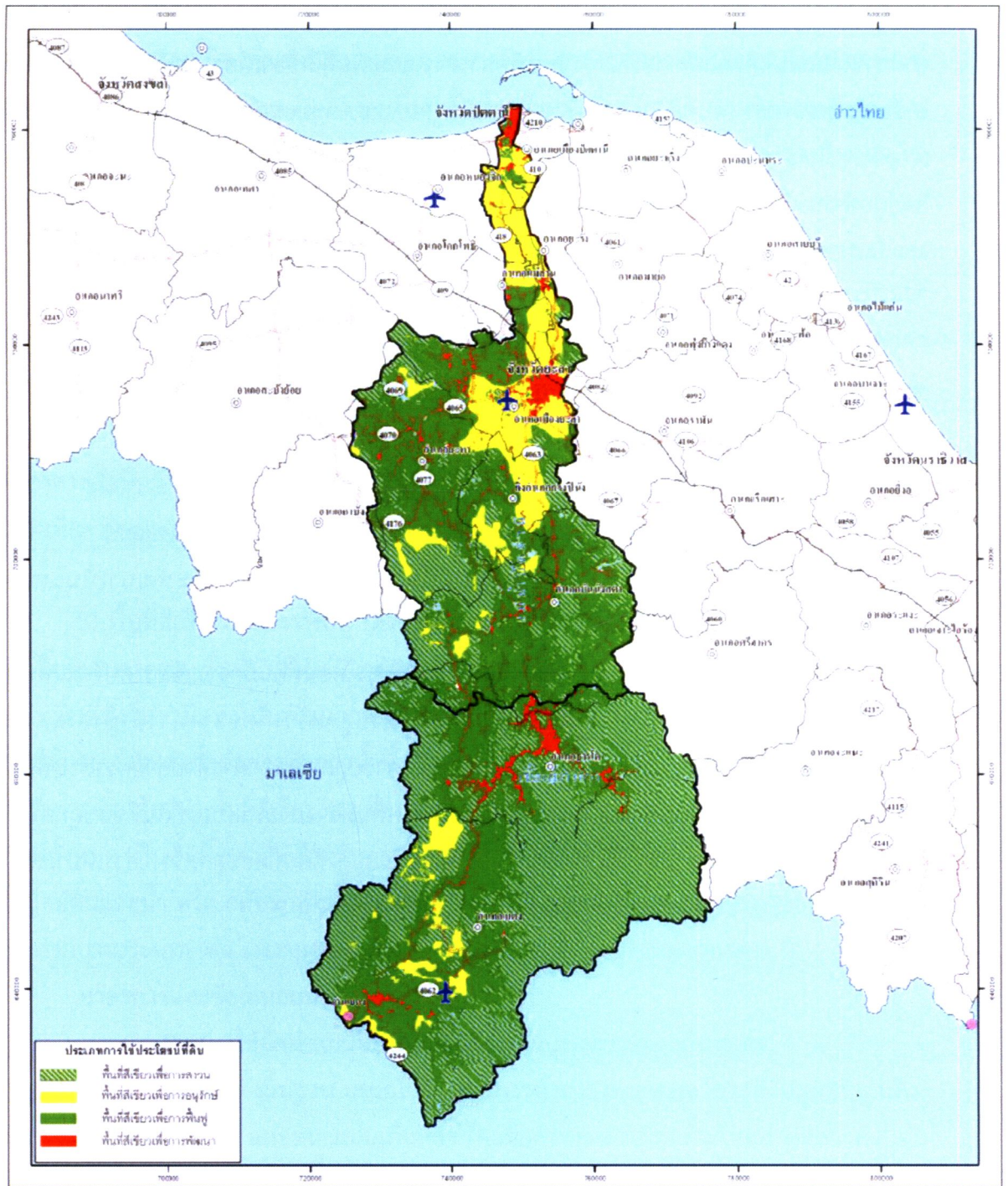
- เสนอให้จัดทำแผนฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวโดยบูรณาการข้อมูลกับชุมชน
- พื้นที่ตั้งถิ่นฐาน เสนอให้มีมาตรการผังเมืองควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างไม่ให้ก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่ และหนาแน่นเกินควร โดยข้อกำหนดผังเมืองรวมในอนาคตควรควบคุมระดับความเข้มข้นของสิ่งปลูกสร้าง ด้วยค่าอัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อแปลงที่ดิน (Floor Area Ratio) การกำหนดพื้นที่ว่างภายในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้าง (Open Space) รวมถึงพิจารณาให้มีพื้นที่รับน้ำ (แก้มลิง) ในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้างอย่างเหมาะสม นอกจากนั้นควรควบคุมอาคารบางประเภทที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ เช่น ท่าเรือประมง โรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเคมีภัณฑ์ เป็นต้น

4) **พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา (Development area)** คือ พื้นที่ที่ไม่มีการพัฒนาชุมชนอยู่อาศัยหนาแน่น หรือชุมชนเมืองและยอมให้มีกิจกรรมประกอบอาชีพในเชิงพาณิชย์ และอุตสาหกรรม แต่

ต้องมีการควบคุมไม่ให้เกิดมลภาวะและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน และไม่เกิดผลเสียต่อพื้นที่สีเขียวเพื่อการสรงและพื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ ได้แก่ พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว (พื้นที่สิ่งปลูกสร้างจากการตั้งถิ่นฐาน และเขตชุมชนเมือง) พื้นที่แหล่งน้ำ พื้นที่สีเขียวอื่นๆ มีขนาดพื้นที่ 93,417.82 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.09 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่สีเขียวประเภทนี้ส่วนใหญ่ถูกพัฒนาเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาควรเน้นการพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อพักผ่อนและเป็นปอดสำหรับเมือง เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชากรภายในเมือง

มาตรการและข้อเสนอแนะ

- เสนอให้พัฒนาโครงข่ายสีเขียว (Green Corridor) โดยการพัฒนาพื้นที่สีเขียวริมถนนสายหลักและสายรอง รวมถึงพื้นที่ตลอดแนวคลองสายต่างๆ ภายในเมือง
 - บริเวณเมืองที่มีอาณาเขตติดต่อชายฝั่งทะเล เสนอให้มีพื้นที่กันชน (Buffer Area) ตามธรรมชาติ โดยอาจเป็นป่าโกงกาง หรือแนวต้นไม้ชายหาด เพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง
 - พัฒนาสวนสาธารณะในละแวกบ้านให้เป็นแหล่งนันทนาการของชุมชน
 - บริเวณที่มีปัญหาอุทกภัยเสนอให้จัดทำพื้นที่แก้มลิงและพัฒนาเป็นแหล่งสวนสาธารณะเพื่อใช้เป็นแหล่งนันทนาการของเมืองต่อไป
 - ด้านผังเมืองเสนอให้ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความเข้มงวดบริเวณพื้นที่ริมคลอง และพื้นที่แนวเขตน้ำท่วมเพื่อควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างกีดขวางทางน้ำซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการระบายน้ำ นอกจากนี้ควรควบคุมระดับการปลูกสร้างอาคารด้วยค่าอัตราส่วนพื้นที่อาคารต่อแปลงที่ดิน (Floor Area Ratio) การกำหนดพื้นที่ว่างภายในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้าง (Open Space) รวมถึงพิจารณาให้มีพื้นที่รับน้ำ (แก้มลิง) ในแปลงที่ดินที่ขอปลูกสร้างอย่างเหมาะสม
- รายละเอียดของข้อมูลแสดงในแผนที่ 7.1-2 และตารางที่ 7.1-2

โครงการการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและจำแนกศักยภาพ พื้นที่สีเขียวบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี

แผนที่ 7.1-2 ศักยภาพพื้นที่สีเขียวของลุ่มน้ำปัตตานี

สัญลักษณ์

- ที่ตั้งอาคารราชการ
- ที่ตั้งชุมชน
- เส้นทางคมนาคม
- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- ท่าอากาศยานภายในประเทศ
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำสายหลัก
- แม่น้ำสายย่อย
- แหล่งน้ำจืด

0 10 20 30

ตารางที่ 7.1-2 ประเภทของพื้นที่สีเขียวและศักยภาพในการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี

ลำดับ ที่	พื้นที่สีเขียว	กลยุทธ์ (ศักยภาพ) ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว										ผลรวมทั้งหมด		เปอร์เซ็นต์
		พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน		พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์		พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู		พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา		ตร. กม.	ไร่			
		ตร. กม.	ไร่	ตร. กม.	ไร่	ตร. กม.	ไร่	ตร. กม.	ไร่					
1	พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์	1,780.97	1,113,106.25							1,780.97	1,113,106.25	48.73		
2	พื้นที่สีเขียวเพื่อป่าเศรษฐกิจ			113.80	71,126.92					113.80	71,126.92	3.11		
3	พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศ			270.22	168,886.84					270.22	168,886.84	7.39		
4	พื้นที่แหล่งน้ำ							63.42	39,635.60	63.42	39,635.60	1.74		
5	พื้นที่สีเขียวเพื่อสนับสนุนการและสิ่งแวดล้อมในเขตเมือง	2.18	1,362.93							2.18	1,362.93	0.06		
6	พื้นที่เกษตรกรรมทั่วไป					1,320.14	825,087.10			1,320.14	825,087.10	36.12		
7	พื้นที่ลุ่มพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่เกษตรกรรม			9.61	6,006.38					9.61	6,006.38	0.26		
8	พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ					1.14	709.38			1.14	709.38	0.03		
9	พื้นที่อื่นๆ					7.34	4,590.14	11.22	7,014.14	18.57	11,604.28	0.51		
10	พื้นที่พัฒนาแล้ว							74.83	46,768.08	74.83	46,768.08	2.05		
รวม		1,783.15	1,114,469.18	393.63	246,020.14	1,328.62	830,386.62	149.47	93,417.82	3,654.87	2,284,293.75	100.00		
ร้อยละของพื้นที่ (%)		48.79		10.77		36.35		4.09						

7.2 การเชื่อมโยงกับแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

จากรายงานการศึกษาของแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เล่มที่ 2 รายงานหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2548:2-200) ได้ดำเนินการสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในทะเลสาบสงขลาในหลากหลายด้าน โดยสามารถสรุปปัญหาที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ที่มุ่งเน้นจัดการพื้นที่สีเขียวที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการน้ำ ดังนี้

- พื้นที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำเสื่อมโทรมและลดลงอย่างต่อเนื่อง
- พื้นที่ป่าชายเลนและป่าพรุ ถูกทำลาย เสื่อมโทรมและลดลงอย่างต่อเนื่อง
- การชะล้างพังทลายของหน้าดิน ทะเลสาบตื้นเขิน
- การใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพ ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในลุ่มน้ำ

ทะเลสาบสงขลา

- การขาดการจัดการน้ำอย่างบูรณาการ
- อุทกภัยรุนแรงขึ้น
- คุณภาพน้ำในคลองและทะเลสาบเสื่อมโทรม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว แผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและอนุรักษ์ทะเลสาบสงขลาอย่างยั่งยืน คือ “ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้รับการฟื้นฟูและรักษาไว้ อย่างยั่งยืน ภายใต้สมดุลที่เหมาะสม ระหว่างระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคมมีสถาบันและองค์กรการบริหารจัดการ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม” และได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและมาตรการด้านต่างๆ (แผนภูมิที่ 7.2-1) สามารถสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวได้ 2 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และยุทธศาสตร์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยคัดเลือกเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สีเขียวดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ เล่มที่ 2 รายงานหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2548:3-4)

มาตรการและโครงการ

1. โครงการฟื้นฟูและคุ้มครองความอุดมสมบูรณ์ของป่าบริเวณต้นน้ำ

วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำโดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ จาก 13.3% ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในปี พ.ศ. 2547 ให้เป็น 20% ของพื้นที่ลุ่มน้ำในปี พ.ศ. 2558

2. โครงการฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าชายเลนพื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุรอบชายฝั่งและเกาะในทะเลสาบให้มีความอุดมสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูป่าพรุในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ให้ได้อย่างน้อย 10,000 ไร่ ภายในเวลา 5 ปี

ความสอดคล้องกับการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว จากมาตรการที่แผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เสนอแนะให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำบริเวณเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาชันกาลาครี้นั้น สอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว คือ “พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area)” ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้ปราศจากการใช้ประโยชน์จากมนุษย์และคงสภาพของระบบนิเวศป่าไม้ไว้ให้มากที่สุด ซึ่งส่งผลโดยตรงคุณภาพของน้ำที่ส่งผ่านไปยังแหล่งชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณเขตลุ่มน้ำตอนกลางและตอนล่าง ในขณะที่พื้นที่บางส่วนได้คาบเกี่ยวกับศักยภาพพื้นที่สีเขียวประเภท “พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation area)” ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างรู้คุณค่า โดยไม่เข้ารุกรานพื้นที่ป่าต้นน้ำและแนวเขตลำน้ำสาขา (ภาพที่ 7.2-1)

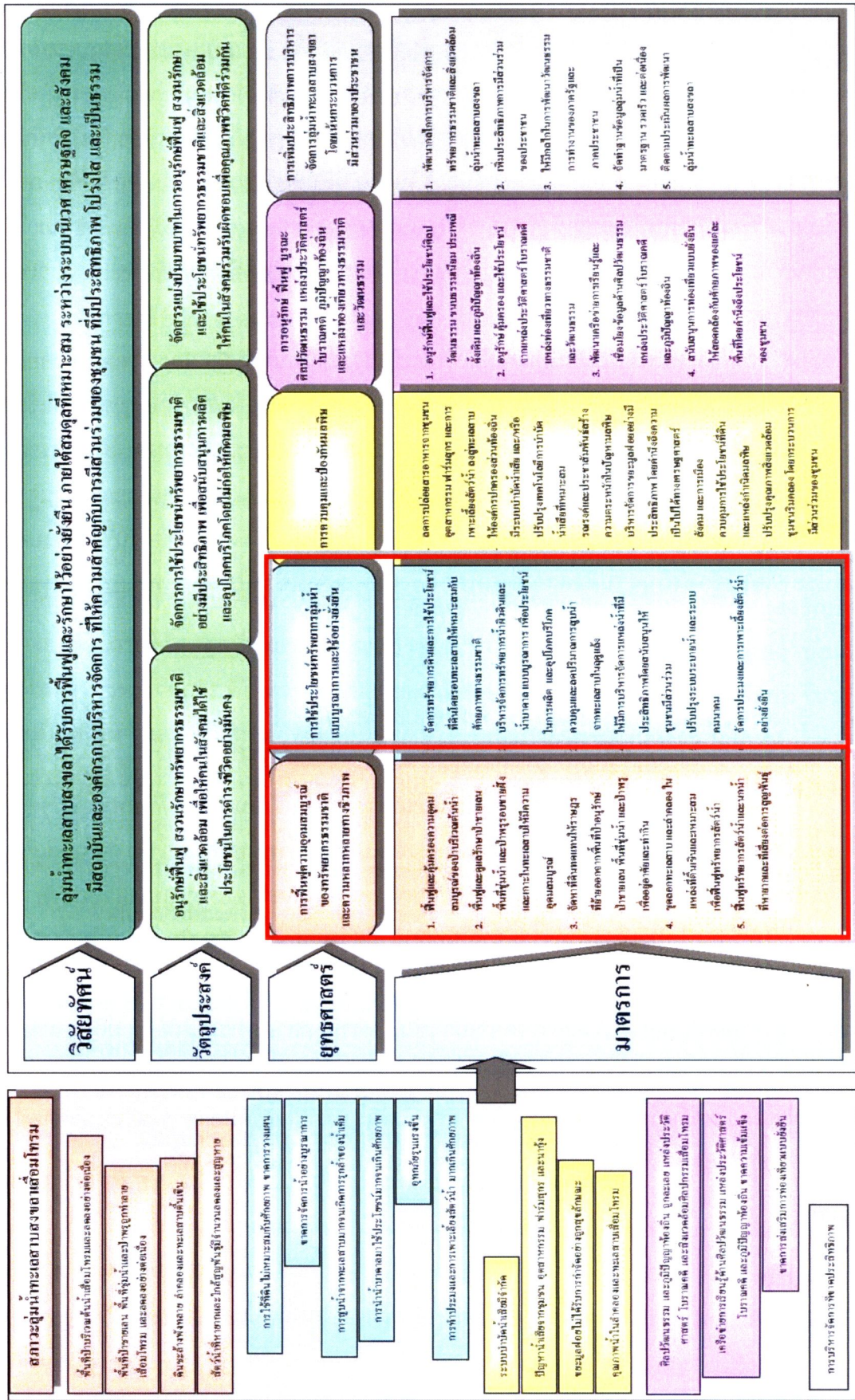
สำหรับโครงการฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าชายเลนพื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุรอบชายฝั่งและเกาะในทะเลสาบให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความสอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวเช่นกัน โดยที่พื้นที่ดังกล่าวครอบคลุมแนวเขตบริเวณทะเลน้อยและพื้นที่ชายฝั่งรอบทะเลสาบสงขลาซึ่งมีความสมบูรณ์ทางระบบนิเวศสูง และเป็นพื้นที่เปราะบางที่มีแนวโน้มถูกรุกล้ำจากการตั้งถิ่นฐานได้ง่าย ข้อเสนอแนะในการจัดการพื้นที่คือการกำหนดแนวเขตของพื้นที่เขตป่าให้ชัดเจน และควบคุมไม่ให้ประชาชนเข้าตั้งถิ่นฐานซึ่งอาจส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพน้ำที่ไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา (ภาพที่ 7.2-2)

3. โครงการฟื้นฟูป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

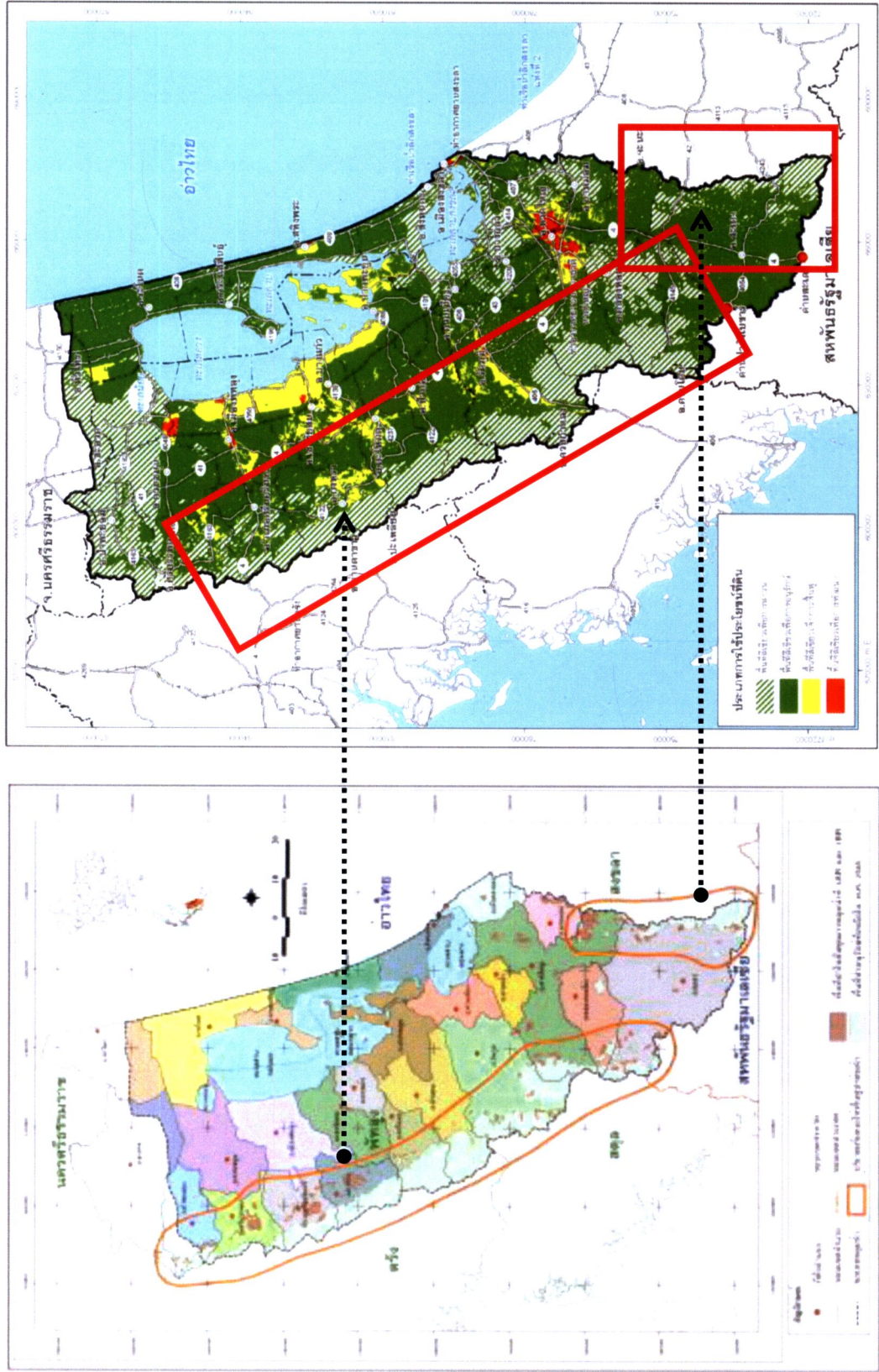
วัตถุประสงค์ ฟื้นฟูป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้ได้ 5,000 ไร่ ภายในเวลา 5 ปี

จากมาตรการที่แผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เสนอแนะให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้น สอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว คือ “พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)” ซึ่งมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลา มีข้อเสนอแนะให้ ฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติให้กลับมามีความสมบูรณ์ เช่น ป่าชายเลนในพื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าบกตามธรรมชาติ อีกทั้งยังเสนอแนะเพิ่มเติมให้ควบคุมกิจกรรมการใช้ที่ดินบางประเภทที่อาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวและการจัดการน้ำ เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อมลพิษทางน้ำและอากาศ โรงงานกำจัดของเสียตามแนวชายฝั่งทะเลสาบ ท่าเรือประมง และท่าเรือท่องเที่ยวที่มีขนาดใหญ่ อาคารขนาดใหญ่พิเศษ และอาคารสูงตามกฎหมายควบคุมอาคาร ตามแนวชายฝั่งทะเลสาบ การทำเหมืองแร่ในทะเลสาบสงขลาและชายฝั่ง เป็นต้น (ภาพที่ 7.2-3)

แผนภูมิที่ 7.2-1 แผนแม่บทพัฒนาผู้นำทะเลสาบสงขลา

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548

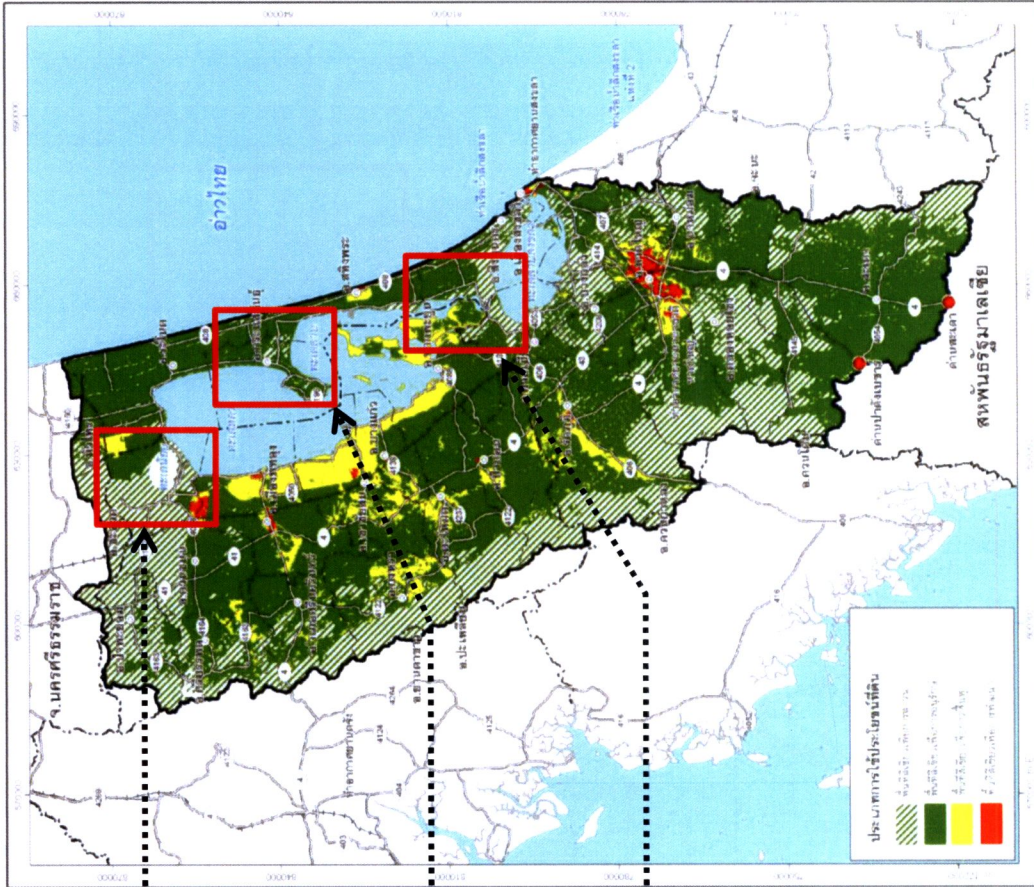
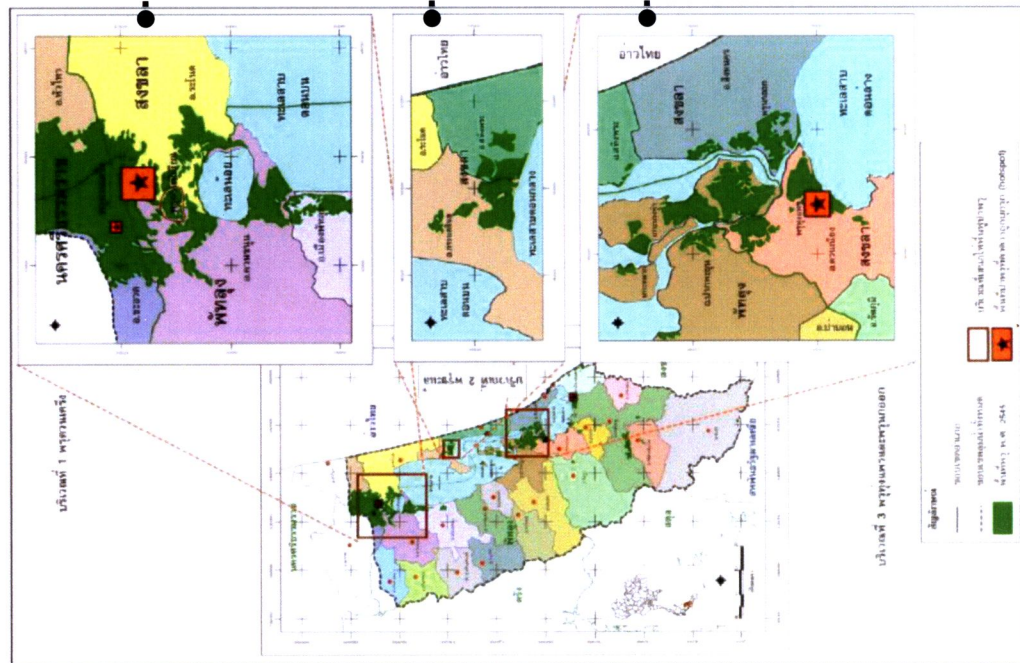
ภาพที่ 7.2-2 ความสอดคล้องระหว่างแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากับการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

ด้วยโครงการฟื้นฟูและคุ้มครองความอุดมสมบูรณ์ของป่าบริเวณต้นน้ำ

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 และผู้วิจัย, 2554

ผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

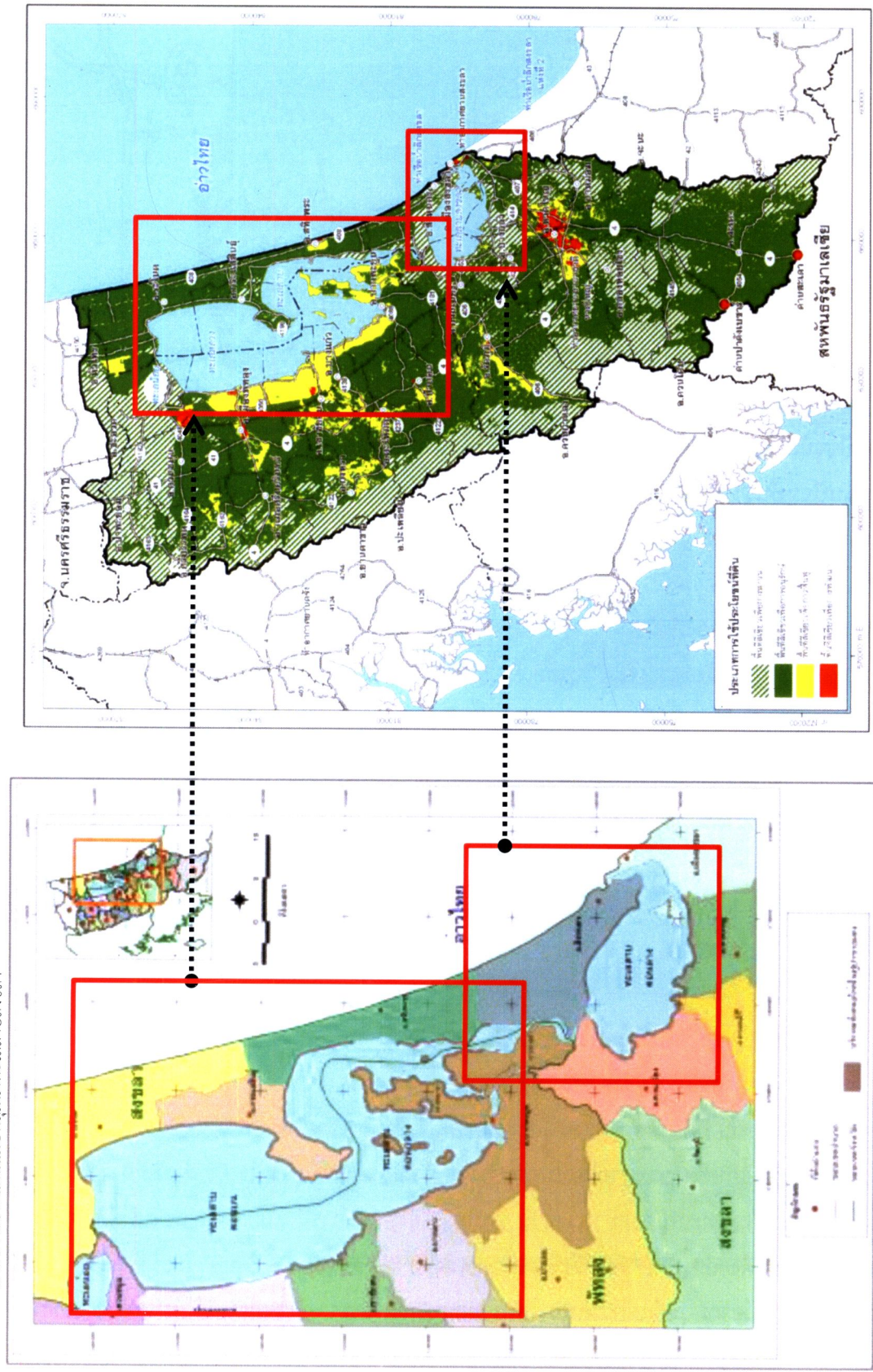
มาตรการจากแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ภาพที่ 7.2-2 ความสอดคล้องระหว่างแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากับการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว
ด้วยโครงการฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าชายเลนพื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุรอบชายฝั่งและเกาะในทะเลสาบที่มีความอุดมสมบูรณ์
ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 และผู้วิจัย, 2554

ผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

มาตรการจากแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ภาพที่ 7.2-3 ความสอดคล้องระหว่างแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากับการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

ด้วยโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 และผู้วิจัย, 2554

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน

เล่มที่ 2 รายงานหลัก (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,2548:3-6)

มาตรการและโครงการ

1.โครงการจัดการการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำข้าว

วัตถุประสงค์

- (1) ใช้พื้นที่นาข้าวร้างประมาณ 100,000 ไร่ ให้เป็นประโยชน์
- (2) มีแผนงานแบ่งพื้นที่นาตามศักยภาพ
- (3) มีโครงการนำร่องนาข้าวร้าง ปรับเปลี่ยนใช้ประโยชน์อย่างอื่น

การจากรายงานแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า พื้นที่นาข้าวในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาส่วนใหญ่กระจุกตัวบริเวณพื้นที่ราบส่วนของจังหวัดพัทลุง และพื้นที่ในคาบสมุทรสติงพระ ปัจจุบัน พื้นที่นาข้าวลดลงเหลือประมาณ 760,000 ไร่ ลดลงประมาณร้อยละ 30 ในช่วง 10 ปี นาร้างในปัจจุบันรวมกันประมาณ 100,000 ไร่ สาเหตุของการลดลงของพื้นที่นาที่สำคัญได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปโดยที่ช่วงฤดูฝนจะมีน้ำมากจนเกิดน้ำท่วม ส่วนช่วงฤดูแล้งขาดน้ำ ทำให้การทำนาไม่ได้ผลดังเช่นแต่ก่อน ชาวนาจึงปรับเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นอย่างอื่น เช่น การปลูกยางพาราและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกพื้นที่เกษตรกรรมดังกล่าวเป็น “พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ป่าบกป่าชายเลน แต่ได้รับการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมทั้งจากการถื่นฐานของสังคมเมือง การทิ้งร้าง โดยมีข้อเสนอแนะให้ฟื้นฟูเพื่อกลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางระบบนิเวศน์และการใช้ประโยชน์เดิมที่เป็นประโยชน์กับวิถีชีวิตชุมชนอีกครั้ง

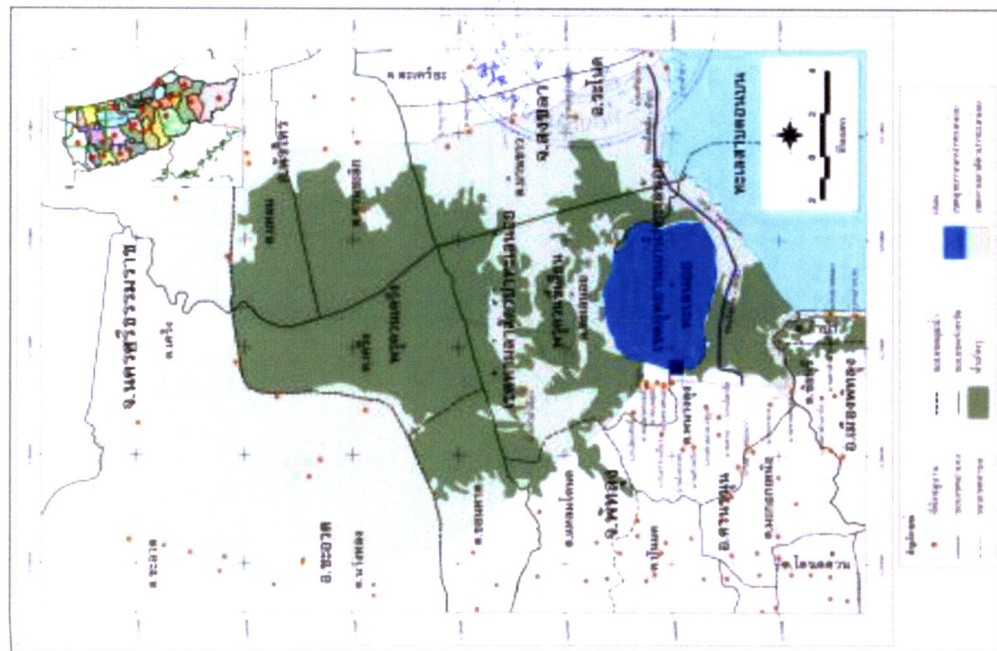
2. โครงการฟื้นฟูทะเลน้อยเพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

- (1) ปรับปรุงฟื้นฟูทะเลน้อย เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- (2) โครงสร้างพื้นฐานของทะเลน้อยได้รับการปรับปรุง

การจากรายงานแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพบว่าในอดีต ทะเลน้อยเคยเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง แต่เนื่องจากในช่วง20-30 ปีที่ผ่านมา ทะเลน้อยได้ถูกนำมาใช้จนเกินขีดความสามารถในการรองรับ จึงเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องให้มีโครงการฟื้นฟูทะเลน้อยอย่างเร่งด่วน ซึ่งสอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกพื้นที่ดังกล่าวเป็น “พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area)” โดยมีข้อเสนอแนะให้จำกัดการประโยชน์จากมนุษย์แต่ควรคงสภาพความสมบูรณ์ตามระบบนิเวศน์เดิมไว้ให้มากที่สุด และมีพื้นที่บางส่วนได้จำแนกเป็น “พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)” ซึ่งได้แก่พื้นที่สีเขียวที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์จากเดิมให้เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากเดิม ซึ่งเสนอแนะให้ฟื้นฟูเพื่อกลับสู่สภาพของระบบนิเวศน์ที่มีความสมบูรณ์ดังเดิม (ภาพที่ 7.2-4)

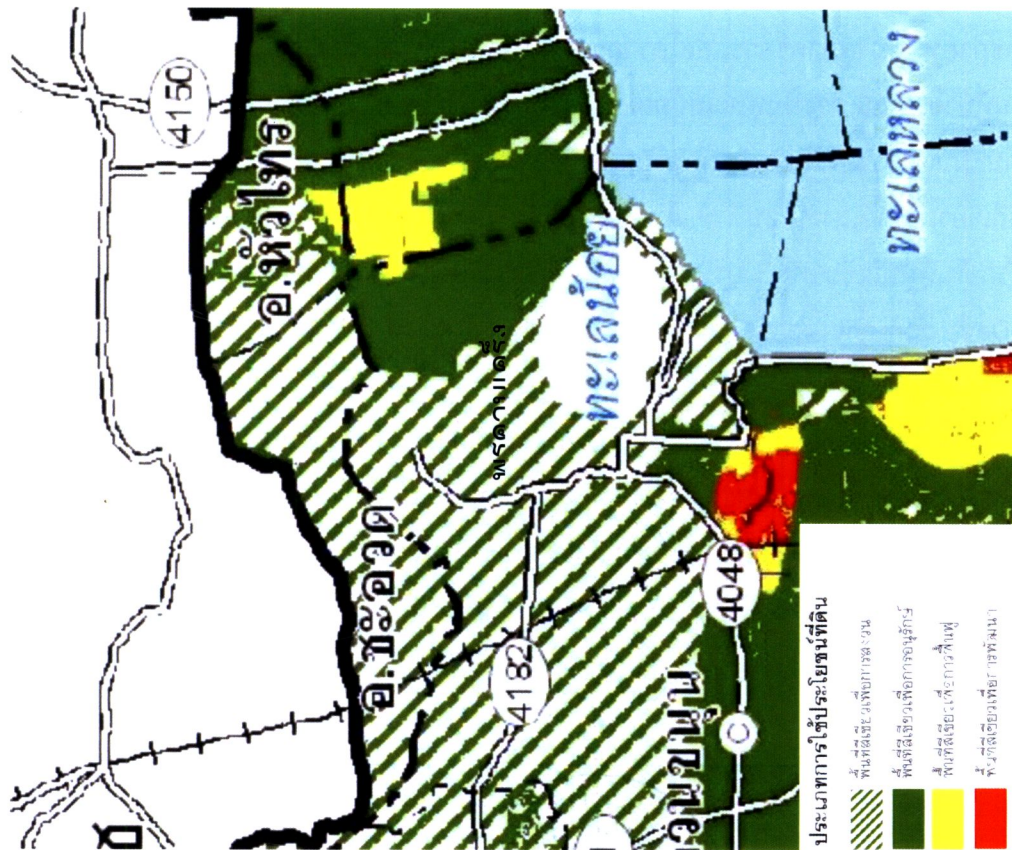
มาตรการจากแผนแม่บทภูมิภาวะเพื่อสุขภาพสงขลา

ภาพที่ 7.2.4 ความสอดคล้องระหว่างแผนแม่บทผู้นำทะเลสาบสงขลากับการจัดการด้านศึกษาคุณภาพพิเศษ

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 และผู้วิจัย, 2554

ผลการจำแนกศักยภาพพิเศษเฉพาะ

สรุปผลจากการศึกษาแผนแม่บทพัฒนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้กำหนดวิสัยทัศน์ในระดับ
กลุ่มน้ำและถ่ายทอดมาสู่มาตรการและโครงการพัฒนาในระดับท้องถิ่น เช่น โครงการฟื้นฟูพื้นที่ป่า
ต้นน้ำ พื้นที่ป่าชายเลน การฟื้นฟูทะเลน้อยและพรุควนเคร็ง เป็นต้น การกำหนดโครงการในตำแหน่ง
ต่างๆ ตามแผนแม่บทมีความสอดคล้องกับผลการจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว ในด้านตำแหน่งพื้นที่
คือ พื้นที่สีเขียวเพื่อการสรงน อนุรักษ์ และฟื้นฟู ดังแสดงในตารางที่ 7.2-1 โดยโครงการส่วนใหญ่จะ
กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่สีเขียวทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ในขณะที่โครงการพัฒนาในเขตพื้นที่สีเขียวเพื่อการ
พัฒนา (Development area) นั้นยังขาดแผนงานและโครงการเข้าสนับสนุน ดังนั้นการต่อยอด
งานวิจัยจากแผนแม่บทกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดทำแผนจัดทำแผนในระดับ
ชุมชนโดยให้ความสำคัญกับพื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนาเป็นส่วนประกอบสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งได้แก่ พื้นที่
สีเขียวในเขตตัวเมืองและย่านเศรษฐกิจที่สำคัญในระดับตำบลและภูมิภาค โดยใช้ฐานข้อมูลของ
รายงานแผนแม่บทการพัฒนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและแผนการดำเนินงานของโครงการเป็นแนว
ทางการดำเนินงาน

ตารางที่ 7.2-1 สรุปโครงการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียว จากแผนแม่บทพัฒนาพื้นที่ทะเลสาบสงขลา และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ยุทธศาสตร์ที่ 1	การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ				
โครงการที่	ชื่อโครงการ	วัตถุประสงค์	ศักยภาพพื้นที่สีเขียว	ข้อเสนอแนะ	
1	โครงการฟื้นฟูและคุ้มครองความอุดมสมบูรณ์ของป่าบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำและโครงการฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าชายเลนพื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุรอบชายฝั่งและเกาะในทะเลสาบใหม่ความอุดมสมบูรณ์	พื้นที่ชุ่มน้ำที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำ	พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area)	- กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ให้ชัดเจนและเร่งฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรมในมาตรการทางฝั่งเมืองหรือพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร - กำหนดเขตควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณรอยต่อระหว่างย่านชุมชนกับพื้นที่ป่าไม้ - การจัดการที่ดินทำกินของประชาชนและเร่งดำเนินการพิสูจน์สิทธิที่ดิน	
2	โครงการฟื้นฟูป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	พื้นที่ป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation area)	- เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของประชาชนในเขตชนบทเป็นส่วนใหญ่ เสนอให้สามารถให้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ตามศักยภาพของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า	
3	โครงการฟื้นฟูป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	พื้นที่ป่าชายเลนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)	- เสนอให้จัดทำแผนฟื้นฟูพื้นที่สีเขียวโดยบูรณาการข้อมูลกับชุมชนพร้อมทั้งนำแผนงานและโครงการจากแผนแม่บทพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ได้จัดทำไว้แล้วมาดำเนินการอย่างเร่งด่วน	
ยุทธศาสตร์ที่ 2	การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน				
โครงการที่	ชื่อโครงการ	วัตถุประสงค์	ศักยภาพพื้นที่สีเขียว	ข้อเสนอแนะ	
1	โครงการจัดการการใช้ประโยชน์พื้นที่น้ำข้าว	ใช้พื้นที่น้ำข้าวร้าง ให้เป็นประโยชน์	พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)	- พื้นที่นาข้าวร้างเสนอให้ปรับปรุงให้กลับมาใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมดั้งเดิมโดยเสนอให้แก้ไขปัญหาน้ำท่วมในเขตเกษตรกรรมที่สร้างความเสียหายให้กับเกษตรกร	
2	โครงการฟื้นฟูทะเลน้อยเพื่อการให้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	ปรับปรุงพื้นที่ทะเลน้อยเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน	พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area)	- นำแผนแม่บทพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่ได้จัดทำไว้แล้วมาดำเนินการอย่างเร่งด่วน - ให้ความสำคัญเรื่องควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างไม่ให้เกิดสร้างอาคารขนาดใหญ่และหนาแน่นเกินควร	

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548 เพิ่มเติมโดยผู้วิจัย

7.3 การคัดเลือกพื้นที่เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา

7.3.1 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

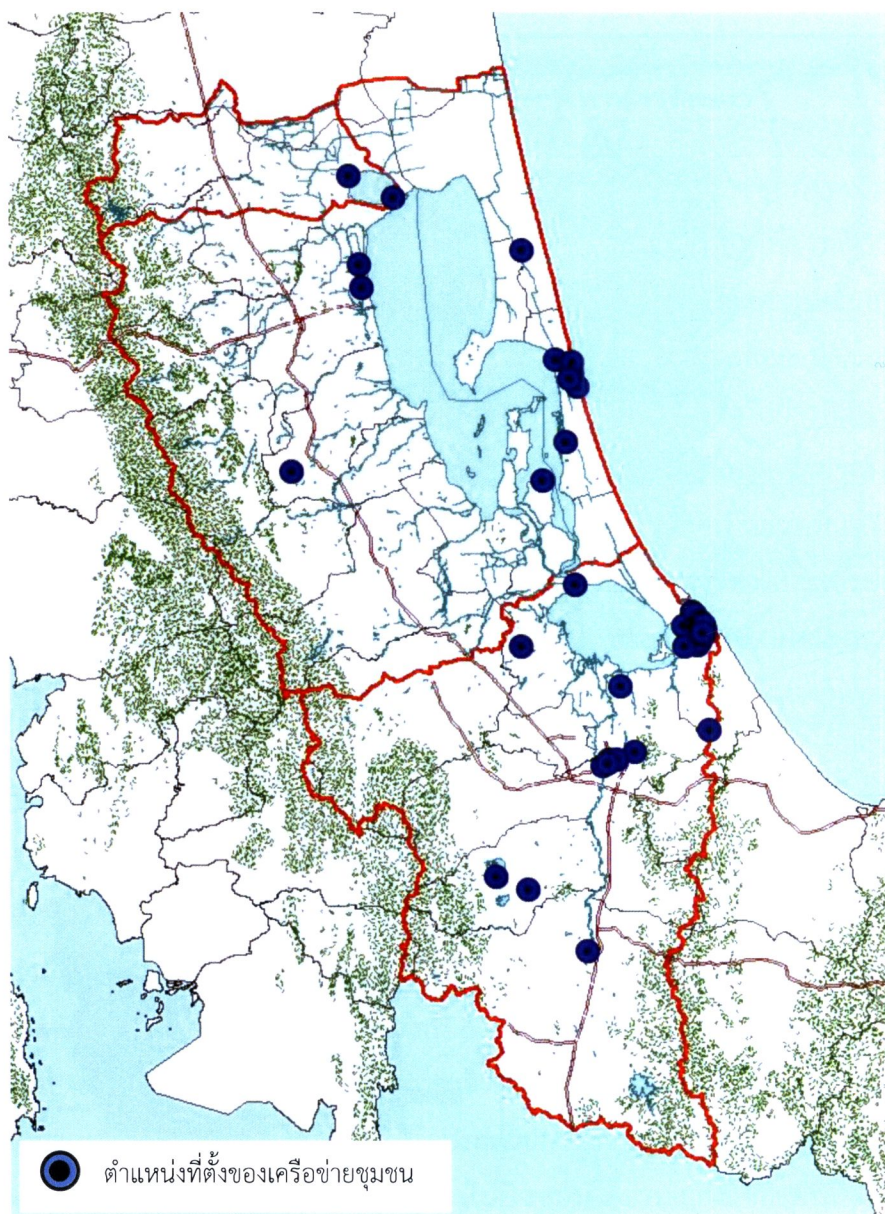
1) เกณฑ์พิจารณาคัดเลือกพื้นที่

1.1) ศักยภาพของพื้นที่สีเขียว ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงอาณาเขตที่ต่อเนื่องกันของข้อมูลศักยภาพพื้นที่สีเขียวในเนื้อหา 7.1 เช่น พื้นที่สีเขียวเพื่อการสวมนเป็นพื้นที่ที่ควรเก็บรักษาและจำกัดไม่ให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและการจัดการน้ำในอนาคต ในขณะเดียวกันหากพื้นที่สีเขียวเพื่อการสวมนมีอาณาเขตต่อเนื่องกับพื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนาซึ่งได้แก่ เขตชุมชนเมือง อาจส่งผลให้เกิดการปะปนของกิจกรรมในอนาคต ประกอบกับการศึกษาแผนงานโครงการจากแผนแม่บททะเลสาบสงขลาในเนื้อหาบทที่ 7.2 แผนงานด้านฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่จัดระเบียบการใช้ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม ในเขตพื้นที่ชนบทและนอกเมืองเป็นสำคัญ ในขณะที่ในเขตเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเจริญเติบโตสูงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม กลับยังไม่มีแผนจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ จึงมีความเสี่ยงสูงต่อความสมบูรณ์ของพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่โดยรอบและในเขตเมืองเอง ดังนั้นแนวทางในการพิจารณาด้านศักยภาพพื้นที่สีเขียว ผู้วิจัยจะกำหนดกลุ่มพื้นที่สีเขียวที่มีแนวโน้มปะปนกันจนอาจส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของพื้นที่สีเขียวในอนาคต ดังแสดงในแผนที่ 7.3-1

1.2) การรวมกลุ่มของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพิจารณาเนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดแรงผลักดันในการคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และหาแนวทางร่วมกัน สำหรับข้อมูลกลุ่มชุมชนผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากรายงานการศึกษาโครงการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาหลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เล่มที่ 6 ศิลปวัฒนธรรม – การท่องเที่ยว – องค์การ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548:426) จากนั้นจึงนำตำแหน่งพื้นที่รับผิดชอบและที่ตั้งของหน่วยงานลงแผนที่เพื่อประกอบการพิจารณา ดังแสดงในภาพที่ 7.3-1

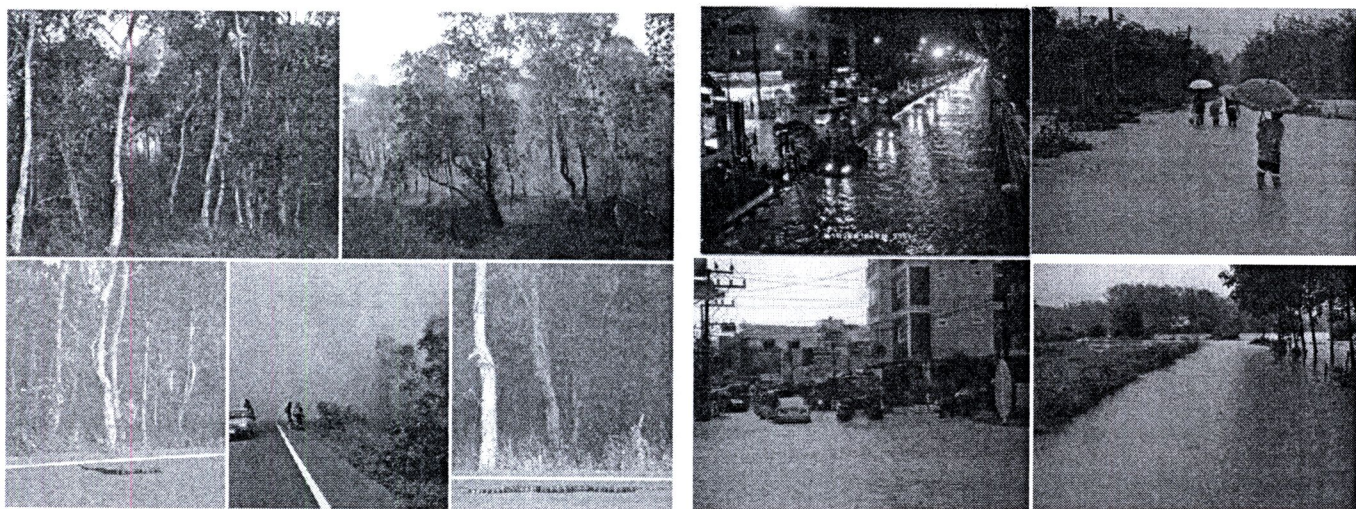
1.3) สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวที่เป็นประเด็นสำคัญ จะมีส่วนช่วยให้ทุกภาคส่วนในสังคมให้ความสนใจและร่วมมือแก้ไข ตลอดจนให้การสนับสนุน นอกจากนี้ สามารถแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวในลุ่มน้ำทะเลสาบได้แก่

- เหตุไฟไหม้ป่าพรุควนเคร็ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่สุดในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา มีหน้าที่ด้านระบบนิเวศที่สำคัญและเป็นแหล่งรับน้ำ และบำบัดน้ำเสียก่อนไหลสู่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา แต่เนื่องจากสถานการณ์ไฟไหม้ป่าพรุควนเคร็งเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2553 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณน้ำที่ไหลสู่ทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา และต้นกระจุตซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบของอุตสาหกรรมคร่าวเรือนของชุมชนถูกทำลาย ดังนั้นผู้วิจัยจะนำสภาพการณ์ของปัญหานี้เป็นประเด็นสำคัญในการคัดเลือกพื้นที่

ภาพที่ 7.3-1 ตำแหน่งการรวมกลุ่มของเครือข่ายชุมชนและองค์กรชุมชน

- ปัญหาน้ำท่วมในเขตเมืองสงขลาและหาดใหญ่ จากเหตุการณ์น้ำท่วมพื้นที่จังหวัดสงขลา ครั้งร้ายแรงที่สุดในปี พ.ศ. 2548 ได้สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวน ความรุนแรงของเหตุน้ำท่วมดังกล่าวได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งในรอบ 5 ปีหลัง ถึงแม้จะไม่สร้างความเสียหาย เท่ากับเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2548 ก็ตาม ปัญหาน้ำท่วมดังกล่าวส่วนหนึ่งเกิดจากปริมาณน้ำที่ล้นเกิน พื้นที่ทะเลสาบและไหลเข้าสู่เขตชุมชนในพื้นที่เมืองสงขลา โดยเฉพาะพื้นที่รอบทะเลสาบ ประกอบกับ ชาติพื้นที่รับน้ำตามธรรมชาติ เช่น ป่าพรุ ป่าเสม็ด เป็นต้น สถานะการณ์ของพื้นที่สีเขียวบริเวณพรุ ควนเคร็งและปัญหาน้ำท่วมในจังหวัดสงขลาแสดงในภาพที่ 7.3-2

ความเสียหายของป่าพรุควนเคร็งจากเหตุไฟไหม้

ปัญหาน้ำท่วมในจังหวัดสงขลา

<http://www.matichon.co.th/>

ภาพที่ 7.3-2 ภาพข่าวประเด็นข่าวสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่เสียหายในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

2) ผลการคัดเลือกพื้นที่

จากเกณฑ์การพิจารณาด้านศักยภาพพื้นที่ที่เสียหาย การรวมกลุ่มของชุมชน และสถานการณ์ของพื้นที่ที่เสียหายในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่เพื่อจัดทำแผนจัดการพื้นที่ที่เสียหายในระดับชุมชนจำนวน 1 พื้นที่ ได้แก่ บริเวณเขตเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีปัญหาน้ำท่วมบ่อยครั้ง โดยผู้วิจัยจะเข้าดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น องค์กรชุมชน และจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางจัดการพื้นที่ที่เสียหายภายในชุมชนต่อไป

7.3.2 ลุ่มน้ำปัตตานี

1) เกณฑ์พิจารณาคัดเลือกพื้นที่

1.1) ศักยภาพของพื้นที่ที่เสียหาย ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงอาณาเขตที่ต่อเนื่องกันของข้อมูลศักยภาพพื้นที่ที่เสียหายในเนื้อหาบทที่ 7 เช่น พื้นที่ที่เสียหายเพื่อการสงวน ส่วนใหญ่ครอบคลุมเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ และเป็นพื้นที่สูงชันที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นได้ ควรควบคุมไม่ให้มีการตั้งถิ่นฐานเพราะเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่ควรเก็บรักษาและจำกัดไม่ให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและการจัดการน้ำในอนาคต ในขณะเดียวกันหากพื้นที่ที่เสียหายเพื่อการสงวนมีอาณาเขตต่อเนื่องกับพื้นที่ที่เสียหายเพื่อการอนุรักษ์ (เกษตรกรรม) ได้แก่ พื้นที่ปลูกยางพารา พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ผลผสม อาจส่งผลให้เกิดการบุกรุกใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A และ 1B เนื่องจากพื้นที่ที่เสียหายมีบทบาท

สำคัญที่ส่งผลต่อทรัพยากรภายในลุ่มน้ำโดยเฉพาะทรัพยากรทางด้านทรัพยากรดินและน้ำเป็นสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ

1.2) สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวที่เป็นประเด็นสำคัญ จะมีส่วนช่วยให้ทุกภาคส่วนในสังคมให้ความสนใจและร่วมมือแก้ไข ตลอดจนให้การสนับสนุน นอกจากนี้ สามารถแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวในลุ่มน้ำปัตตานี แสดงในแผนที่ 7.3-2 ได้แก่

- *ภาวะน้ำท่วมขัง* จากผลการศึกษา พบว่า ลุ่มน้ำปัตตานีมีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เอื้อต่อการเกิดภาวะน้ำท่วมขังสูง สาเหตุการเกิดน้ำท่วมทั้งจากธรรมชาติ คือ ปริมาณน้ำฝนตกหนักและนาน และจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การตั้งถิ่นฐานขวางทางน้ำ และรวมถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากนาข้าว และที่ลุ่ม เป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน การตั้งถิ่นฐาน และสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ของภาครัฐ พื้นที่ประสบปัญหาน้ำท่วมรุนแรงเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ตำบลปะกาะรัง อ.เมือง จ.ปัตตานี สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำและคลองชลประทานไหลผ่าน และเป็นปากทางแม่น้ำปัตตานีที่จะไหลลงสู่อ่าวไทย ทำให้ประชาชนในตำบลได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบทที่เหมาะสมในการเพาะปลูก เช่น การทำนา ทำไร่ หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาอุทกภัยน้ำท่วมเป็นประจำ ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านจางา และบ้านยือมิยะ หมู่ที่ 1 บ้านตะลุโบะ และ หมู่ที่ 8 บ้านเจ๊ะดี

- *ภาวะภัยแล้ง* แม้ว่าลุ่มน้ำปัตตานีจะเป็นลุ่มน้ำที่มีปริมาณน้ำท่าสูงเมื่อเทียบกับปริมาณค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศ แต่จากการพิจารณาจำนวนหมู่บ้านที่ประสบภัยแล้งพบว่า มีจำนวนถึง 143 หมู่บ้าน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 48.64 และเมื่อพิจารณาระดับการเกิดภัยแล้ง พบว่าพื้นที่ประสบภัยแล้งเป็นพื้นที่ที่มีระดับการเกิดภัยแล้งระดับต่ำ (ขาดแคลนน้ำทางการเกษตรในฤดูแล้ง) มีพื้นที่ประสบภัยแล้งในระดับต่ำ มีจำนวน 789,223.49 ไร่ หรือร้อยละ 34.55 ของพื้นที่ลุ่มน้ำซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ประเภทชนบทและเกษตรกรรม ปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเป็นสำคัญ พื้นที่ประสบภัยแล้งที่สำคัญ ได้แก่ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ประกอบด้วย ตำบลยะหา ตำบลบาโร๊ะ ตำบลปะแต และตำบลละแอ

- *ปัญหาเสี่ยงภัยจากดินถล่มและการชะล้างพังทลายของดินสูง* การสูญเสียดินเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลสถานภาพความยั่งยืนของระบบลุ่มน้ำ การชะล้างพังทลายของหน้าดินจะทำให้ดินเสื่อมสภาพ ยิ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม เมื่อฝนตกจะชะล้างความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังทำให้แหล่งน้ำใน

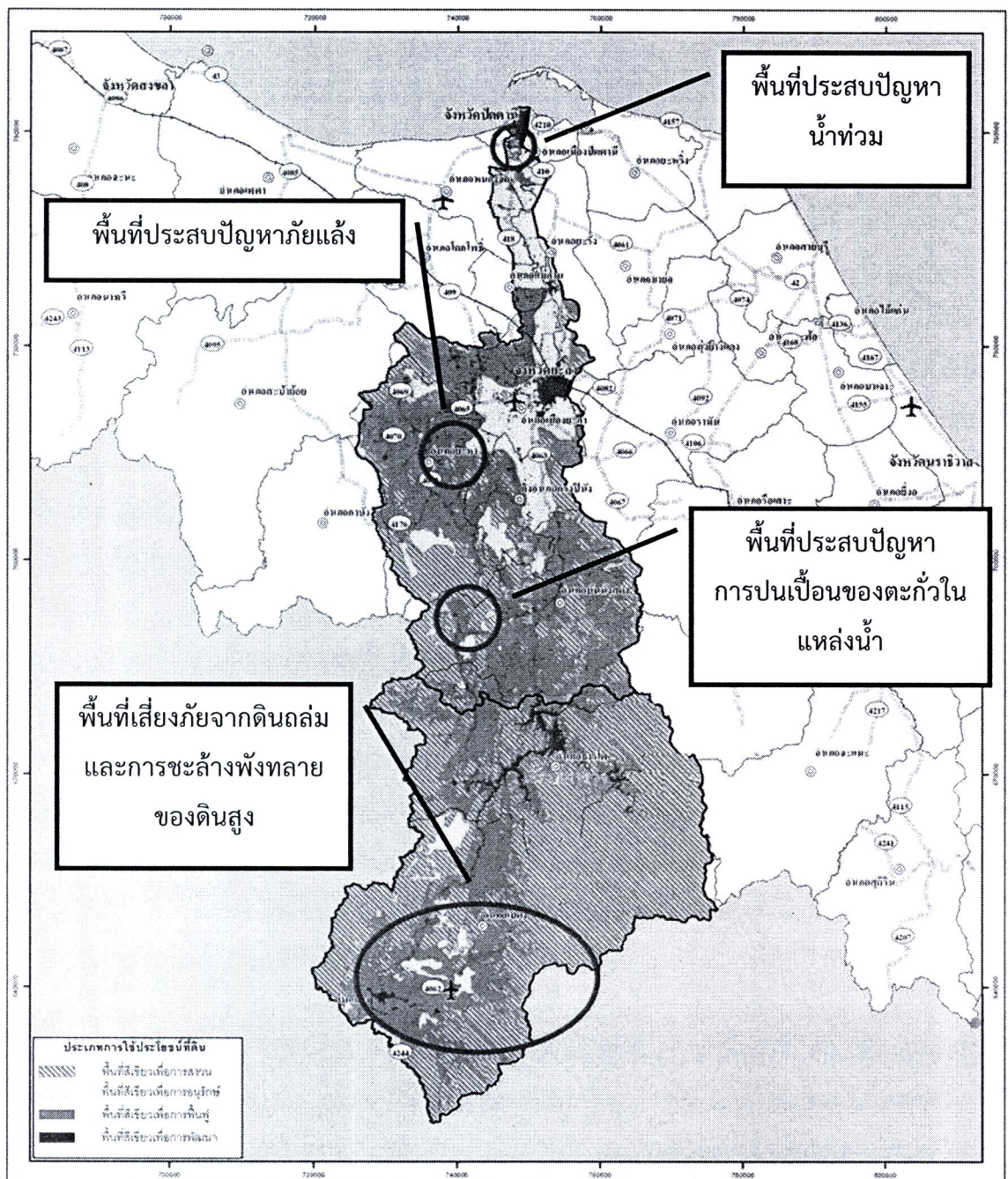
บริเวณดังกล่าวตื้นเขิน และเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในแม่น้ำ นอกจากนี้ยังเกี่ยวพันถึงระดับความรุนแรงของดินถล่มในพื้นที่อีกด้วย โดยปัญหาเสี่ยงภัยจากดินถล่มมักจะเกิดบนเส้นทางสาย 410 ยะลา-เบตง ซึ่งอยู่ติดกับภูเขาช่วงตำบลอัยเยอร์เวง และตำบลตานะแมเราะ และพื้นที่ซึ่งเคยได้รับการประกาศเป็นพื้นที่ประสบภัยอุทกภัย ได้แก่ อำเภอบางเบตง จังหวัดยะลา ประกอบด้วย ตำบลธารน้ำทิพย์ ตำบลอัยเยอร์เวง ตำบลตานะแมเราะ และเทศบาลเมืองเบตง

- ปัญหาการปนเปื้อนของตะกั่วในแหล่งน้ำ เกิดจากกระบวนการผลิตแร่ดีบุกจากเหมืองเมืองปินเยาะ และเหมืองเมืองถ้ำทะลุ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา พื้นที่ประสบปัญหาตะกั่วรั่วไหล ได้แก่ ตำบลถ้ำทะลุ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จากผลการศึกษาโดยวิเชียร สงอักษร (2545) เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับตะกั่วในเลือดของเด็กนักเรียนที่อาศัยอยู่ บริเวณเหมืองแร่เก่า กรณีศึกษาดำบลถ้ำทะลุ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านดงกะเต็ง พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับตะกั่วในเลือดต่ำกว่า 10 ไมโครกรัมต่อเดซิลิตร ร้อยละ 84.0 และสูงกว่า หรือเท่ากับ 10 ไมโครกรัมต่อเดซิลิตร ร้อยละ 16.0 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.8 ไมโครกรัมต่อเดซิลิตร* และจากการสำรวจค่าการปนเปื้อนของสารตะกั่วในแหล่งน้ำ โดยกรมควบคุมมลพิษ พ.ศ. 2550 พบว่า ค่าตะกั่วในแหล่งน้ำมีปริมาณต่ำกว่าค่ามาตรฐาน นอกจากนี้ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ได้แก้ไขปัญหาการปนเปื้อนของโลหะหนักที่เป็นพิษ โดยการจัดเก็บกองกากซีแร่ด้วยการใช้ดินเหนียวปิดทับ บดอัดแน่นและขนย้ายกองกากซีแร่ไปฝังกลบในลักษณะที่ปลอดภัย (Secure Land Fill) เพื่อป้องกันและลดการแพร่กระจายของโลหะหนักที่เป็นพิษลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ตลอดจนฟื้นฟูสภาพพื้นที่ด้วยการปลูกพืชคลุมดินและไถย่นดินไถเร็วให้พื้นที่กลับคืนสู่สภาพป่าไม้ และมีระบบนิเวศวิทยาที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ปัญหาคุณภาพน้ำก็ยังเป็นปัญหาที่ควรเฝ้าระวัง เนื่องจากในอดีตเป็นกลุ่มดัชนีที่เป็นปัญหามากสำหรับลุ่มน้ำปัตตานี

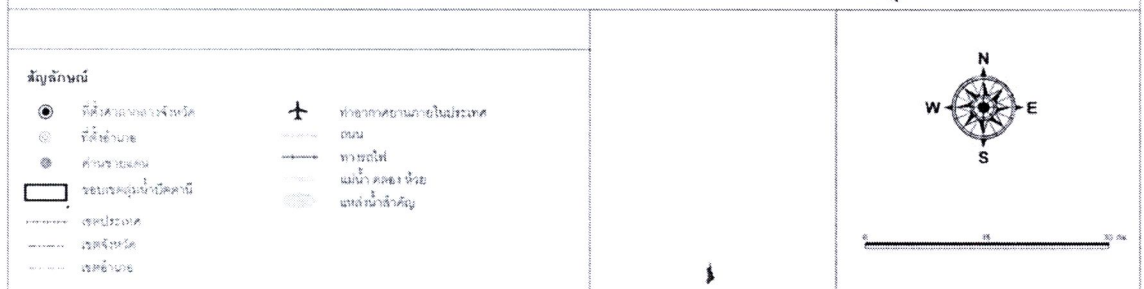
1.3) การรวมกลุ่มของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพิจารณาเนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดแรงผลักดันในการคิดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และหาแนวทางร่วมกัน สำหรับข้อมูลกลุ่มชุมชนผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) และข้อมูลเครือข่ายชุมชนที่มีอยู่เดิม ได้แก่ เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรอบอ่าวปัตตานี ชุมชนปะกาสะรัง อำเภอมือเบะ จังหวัดปัตตานี (รางวัลที่ 3 ประกวดการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ครั้งที่ ๒ [พ.ศ. ๒๕๕๐]) เป็นต้น จากนั้นจึงนำตำแหน่งพื้นที่รับผิดชอบและที่ตั้งของหน่วยงานลงแผนที่เพื่อประกอบการพิจารณา

2) ผลการคัดเลือกพื้นที่

จากเกณฑ์การพิจารณาด้านศักยภาพพื้นที่สีเขียว การรวมกลุ่มของชุมชน และสถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่เพื่อจัดทำแผนจัดการพื้นที่สีเขียวในระดับชุมชนจำนวน 1 พื้นที่ คือ ตำบลปะกาฮะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีปัญหาน้ำท่วมรุนแรงเป็นประจำทุกปี โดยผู้วิจัยจะเข้าดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น องค์กรชุมชน และจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางจัดการพื้นที่สีเขียวภายในชุมชนต่อไป

โครงการการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและจำแนกศักยภาพ พื้นที่สีเขียวบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำปัตตานี

แผนที่ 7.3-2 สถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวในลุ่มน้ำปัตตานี

7.4 บทสรุป

เนื้อหาบทนี้ได้จำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียวของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำปัตตานีออกเป็น 4 ประเภทคือ พื้นที่สีเขียวเพื่อการสงวน (Preservation area) พื้นที่สีเขียวเพื่อการฟื้นฟู (Restoration area) พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation area) พื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา (Development area) และเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทในภาพกว้างสำหรับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาผู้วิจัยได้ทบทวนแผนงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่สีเขียวจากแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวน 2 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และยุทธศาสตร์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน พบว่า แผนงานโครงการดังกล่าวมีความสอดคล้องเชิงตำแหน่งกับแผนที่การจำแนกศักยภาพพื้นที่สีเขียว

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิเคราะห์เชื่อมโยงกลับพบว่า แผนงานภายใต้ยุทธศาสตร์ทั้ง 2 นั้นยังไม่ครอบคลุมศักยภาพพื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา (Development area) ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการต่อยอดงานวิจัยจากแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในขั้นตอนการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาผู้วิจัยจะให้ความสำคัญพื้นที่สีเขียวเพื่อการพัฒนา โดยมุ่งหวังนำข้อมูลและกรอบการดำเนินงานของแผนแม่บทลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นแนวทางดำเนินงานต่อไป

ในขั้นตอนการคัดเลือกกรณีศึกษานั้นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำปัตตานีได้ใช้ปัจจัยเดียวกันในการคัดเลือกพื้นที่คือ 1) ศักยภาพของพื้นที่สีเขียว 2) การรวมกลุ่มของชุมชน 3) สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน ผลการคัดเลือก ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เลือกเขตเทศบาลนครสงขลาซึ่งมีปัญหามลพิษทางน้ำและทวีความรุนแรงมากขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ลุ่มน้ำปัตตานีได้คัดเลือก ตำบลปะกาะรัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งประสบปัญหามลพิษทางน้ำทุกปีเช่นกัน จากกรณีตัวอย่างทั้ง 2 พื้นที่จะเห็นถึงความแตกต่างในหลากหลายมิติ ทั้งทางด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งจะทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีการนำเสนอแง่มุมที่หลากหลายในด้านการจัดการและนำไปใช้ในชุมชนอื่นๆ ต่อไป โดยผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาสภาพทั่วไปและเข้าสำรวจชุมชนพร้อมกับรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวและการจัดการน้ำเพื่อนำไปสู่การวางแผนในระดับชุมชนต่อไป